

ФОНД ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РЕЗЕРВАМИ СТРАХОВИКА

У статті обґрунтована необхідність створення фонду попереджувальних заходів, як обов'язкового у складі страхових резервів. Розглянуто досвід зарубіжних країн щодо створення фонду превентивних заходів. Запропоновано у якості основного інструменту стимулювання створення фонду використовувати систему оподаткування.

The article deals with necessity of creation of preventive measures fund, as obligatory in composition insurance reserves. Experience of preventive measures fund creation in foreign countries is considered. It is offered to use the system of taxation as main instrument of stimulation of fund creation.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Протягом сторіч страхування удосконалювалося, змінювалися його організаційні форми, засоби компенсації збитків. Але на всіх рівнях свого розвитку страхування забезпечувало безперервність суспільного виробництва і захист учасників страхового ринку. Гарантуючи захист майнових інтересів, страхування забезпечує соціально-економічну стабільність суспільства. Адже з розвитком суспільства ризик зростає в усіх сферах людського життя й господарської діяльності. Тому страхування, будучи засобом акумуляції фінансів, стає дієвим важелем у вирішенні питань соціального захисту. Активна діяльність людини призводить до виникнення нових страхових ризиків, при цьому масштаби страхових випадків як за кількістю, так і за розмірами збитку стрімко зростають. Страхування має бути дієвим механізмом залучення ресурсів для забезпечення безпеки населення в наслідок настання екологічних та катастрофічних ризиків, тобто виконувати своє соціальне призначення.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Розвитком теоретичних і практичних аспектів управління ризиком займалися такі автори як Бігдаш В.Д., Осадець С.С., Шахов В.В., Шелехов К.В., Юрченко Л.О. тощо. Проте, ще недостатньо розробленим залишаються питання формування фондів превентивних заходів страховика і використання коштів цих фондів.

За даними Центра Досліджень Природних Катастроф у 2004 році на планеті відбулося 130 повеней, 120 ураганів, 35 епідемій і майже стільки ж землетрусів, 13 засух, стільки ж цунамів, 7 великомасштабних лісних пожеж і 5 вивержень вулканів. Страхові виплати, за різними даними, сягнули 44 млрд. дол., а нанесені збитки – 113 млрд. дол. У другому кварталі 2006 року, за даними Insurance Services Office, агенції зі збору статистичної та актуарної інформації зі страхування майна і відповідальності, збитки застрахованому майну в результаті природних катастроф склали 3,7 млрд. дол. [1].

Зростання рівня фінансових і людських втрат спостерігається і на Україні. Повінь на Закарпатті, катастрофічні обмерзання, раптові перепади температур,

нетипові для даної місцевості опади та інші кліматичні аномалії завдають значних збитків господарству та громадянам.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Збиток, що наноситься природно - антропогенними катастрофами, важко недооцінити, тому що він складає до 4% ВВП України. Як правило, заходи з попередження цих катастроф і ліквідації їх наслідків здійснює держава, що є важким тягарем для державного бюджету. Тому створення ефективної системи управління страховими ризиками є важливим завданням не тільки для окремої страхової компанії, а й для світової спільноти в цілому. В Україні виплати, пов'язані з втратами від надзвичайних ситуацій, в більшій частині фінансуються за рахунок коштів державного бюджету. Сьогодні можна констатувати, що чіткої системи управління ризиком ні на рівні держави, ні на рівні страхових компаній немає.

Формулювання цілей статті. Ціллю статті є обґрунтування необхідності створення фонду попереджувальних заходів, як обов'язкового у складі страхових резервів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У світовій практиці у якості ефективних заходів по управлінню ризиком використовуються два підходи:

- система превентивних заходів;
- система перестраховування.

В економічній практиці використовуються два різновиди попереджувальних заходів:

1. Попередження, що реалізується через правові норми. Ця форма реалізується наступним чином:

- встановлення системи пропорційної відповідальності, що дозволяє залишити частину ризику страхувальнику,
- тарифні методи, тобто використання системи знижок та надбавок до тарифних ставок;
- встановлення франшизи, яку доречно використовувати при значному впливі суб'єктивного ризику на настання страхового випадку.

2. Попередження, що реалізується через фінансово-господарську діяльність, тобто проведення різноманітних превентивних заходів: агротехнічних, зооветеринарних, протипожежних, проти градобійних, водоочисних, санітарно-епідеміологічних та інших, з ціллю зменшення збитків страхувальників.

Система превентивних заходів існує у більшості розвинених країн і в деяких країнах СНД. Розглянемо досвід зарубіжних країн, щодо створення фонду попереджувальних заходів.

В Азербайджанській республіці страховики можуть до сплати податків фонд з попередження страхового випадку в обсязі і порядку, що встановлені Головним управлінням державного страхового нагляду Міністерства фінансів [2].

У Республіці Білорусь фонд попереджувальних заходів утворюється страховими організаціями за рахунок відрахувань від страхових платежів, має цільове призначення і використовується для фінансування заходів, що спрямовані на зниження збитків від пожеж, стихійних лих, експлуатації джерел підвищеної небезпеки, забруднення навколишнього середовища, споживання товарів неналежної якості вітчизняних та іноземних виробників, дорожньо-транспортних пригод, загибелі та пошкодження застрахованого майна, а також на попередження інших страхових випадків. Розмір відрахувань за обов'язковими та добровільними видами страхування до фонду попереджувальних заходів і порядок використання даного фонду визначаються Радою

Міністрів Республіки Білорусь. Для збереження майна страхувальників від руйнівної дії стихійних сил природи та від нещасних випадків страхова організація, що проводить операції по обов'язковому страхуванню, утворює зі своїх доходів за цими видами страхування фонд попереджувальних (превентивних) заходів.

За кожним видом добровільного страхування фонд формується страховиками за рахунок відрахувань від страхових внесків. Розмір відрахувань від страхових внесків за кожним видом добровільного страхування встановлюється страховиком з узгодження з Міністерством фінансів (далі - Мінфін). Відрахування до фонду проводяться страховиками щомісячно не більше ніж п'ять відсотків від страхових внесків, що поступили, за кожним видом добровільного страхування. Відраховані до фонду попереджувальних заходів кошти страховиків включаються в собівартість страхових послуг. Фінансування заходів, спрямованих на зниження можливих збитків по видах добровільного страхування, здійснюється страховиком відповідно до затвердженого їм плану з попередження страхових випадків, злагодженим з Мінфіном. Після закінчення фінансового року страховик зобов'язаний представити в Мінфін звіт про виконання вказаного плану і про використання засобів фонду. Кошти фонду враховуються страховиками окремо від інших фондів і резервів в порядку, встановленому Мінфіном, не включаються до вартості майна страховиків, що є їх власністю або, що припадає на частку учасників у статутному фонді страховиків. Засоби фонду, не витрачені протягом фінансового року використовуються страховиками наступного року. Мінфін здійснює контроль за формуванням і використанням засобів фонду [3].

У Республіці Молдова фонд попереджувальних заходів формується згідно до Положення про фонд попереджувальних заходів страхових організацій затвердженого Постановою Міністерства фінансів №09 від 28.01.02 р. шляхом відрахування від страхових бруто-премій, що надійшли за договорами страхування у звітному періоді. Відрахування до фонду проводяться у відповідності до відсотку, що затверджується Державним страховим наглядом щорічно в структурі тарифної ставки окремо за кожним видом страхування. Розмір фонду попереджувальних заходів відповідає сумі відрахувань у даний фонд у звітному періоді, що збільшується на розмір фонду на початок звітного періоду та зменшеної на суму коштів, що були витрачені на попереджувальні заходи у звітному періоді. Кошти фонду попереджувальних заходів можуть бути спрямовані страховими організаціями на наступні цілі:

1. Заходи з попередження пожеж;
2. Заходи з попередження хвороб тварин і боротьбі з загибеллю худоби;
3. Заходи з попередження страхових випадків і боротьба з загибеллю та пошкодженням сільськогосподарських культур;
4. Інші попереджувальні заходи.

Попереджувальні заходи фінансуються виходячи з фактичного обсягу коштів, що знаходяться у фонді попереджувальних заходів. При цьому між страховою організацією й юридичними та фізичними особами, що здійснюють попереджувальні заходи, укладається договір. Ті кошти фонду, що не були витрачені протягом календарного року, можуть бути витрачені у наступному календарному році [2].

В Україні страхові організації можуть створювати фонд попереджувальних заходів. Ціллю створення цього фонду є фінансування заходів, які попереджують настання страхових випадків. Створення такого фонду сприяє запобіганню великих втрат і страховика, і страхувальника. Тобто цей фонд є засобом реалізації превентивної функції страхування. Нажаль, сьогодні страхові компанії України, як правило, не

створюють такий фонд, хоча його створення є нагальною потребою. Основним інструментом в управлінні ризиком у страхових компаніях в Україні є перестраховання.

Джерелом створення фонду попереджувальних заходів є відрахування від страхових платежів, що надійшли за звітний період за договорами страхування. Структура тарифної ставки передбачає, у якості однієї з частин навантаження, фінансування витрат на превенцію. Тобто джерелом фінансування є прибуток. Розмір відрахувань у цей фонд встановлюється у відсотках від тарифу-брутто за кожним з договорів на зазначені цілі.

Фонд превентивних заходів формується за методикою, що самостійно розробляє страховик і узгоджує з Уповноваженим органом в установленому порядку. Однак сьогодні в українських страховиків немає економічних стимулів для створення фонду попереджувальних заходів. Нажаль, сьогодні страхові компанії України, як правило, не створюють такий фонд.

Така ситуація вимагає створення системи управління ризиком не тільки за допомогою розширення ринку перестраховання, але й за допомогою побудови системи превентивних заходів. При цьому суттєво зростає роль страхових компаній у формуванні і управлінні страховими резервами. Разом із тим, фізичні і юридичні особи в Україні практично не приділяють уваги цьому питанню через різні причини: відсутність коштів, нерозуміння важливості попереджувальних заходів, ментальність та ін. Масштабні попереджувальні заходи не можуть фінансувати і місцеві бюджети. Сьогодні, у більшості випадків, місцеві бюджети не в змозі профінансувати важливі соціальні програми, не вистачає коштів на розвиток областей, гостро стоїть демографічна проблема.

Таке завдання може бути розв'язане за допомогою фонду попереджувальних заходів страхових компаній, котрі займаються ризиковими видами страхування і можуть адекватно оцінити і ризик, і розміри можливого збитку.

Разом із тим, у страховиків немає економічної зацікавленості у створенні такого фонду.

Матеріальною основою цього фонду в українських страхових компаніях є прибуток. Вкладення коштів у попереджувальні заходи – це довгострокова програма, яка повинна бути узгоджена з планом розвитку території, області, тобто узгодження повинно бути на самому високому рівні. Здійснення попереджувальних заходів не повинно суперечити загальнонаціональним інтересам. Окремі страхові компанії фінансово неспроможні здійснювати широкомасштабні проекти за попереджувальних заходів. Крім того, на рівні компаній здійснення або участь у такій програмі, повинно бути економічно обґрунтованим. Така ситуація призводить до висновку, що здійснення програм з попереджувальних заходів повинно бути ініційоване місцевими та державними органами влади із залученням великої кількості учасників, у тому числі і страховиків, які зацікавлені у здійсненні цих програм. При цьому держава, місцеві органи влади повинні створити такі умови, котрі стимулювали б страховиків до створення фондів попереджувальних заходів та участі у таких програмах.

Враховуючи важливість фінансування попереджувальних заходів у загальнонаціональному масштабі виникає необхідність стимулювання створення превентивного фонду з боку держави. Ця задача може бути розв'язана за допомогою такого інструменту як оподаткування.

Вважаємо, що в українських страхових компаніях для того, щоб відрахування коштів у фонд попереджувальних заходів страхової компанії не призвело до зниження платоспроможності страховиків необхідно при витрачанні коштів фонду

попереджувальних заходів за державними (місцевими) цільовими програмами зменшувати базу оподаткування доходів страховика на величину фактично витрачених коштів. Якщо страховик не витрачає кошти цього фонду його оподатковуваний доход не зменшується.

Запропонована система дозволить стимулювати збільшення витрат на виплату страхових сум і страхових відшкодувань. Отже буде реалізована ризикова функція страхування. Можливість зменшувати базу оподаткування на суму коштів фонду попереджувальних заходів сприятиме, з одного боку, зменшенню ризику настання певних подій, а з іншого скоротяться витрати місцевих бюджетів на фінансування подібних заходів. Отже буде реалізована превентивна функції страхування.

У той же час одним з можливих напрямків використання резерву попереджувальних заходів є участь у фінансуванні заходів щодо поліпшення протипожежної сигналізації; поліпшенню матеріально-технічної бази санітарно-епідемічних станцій і стану водно-питних ресурсів, заходів щодо вдосконалення устаткування очисних споруд, фільтрів на підприємствах зі шкідливими викидами, інших природоохоронних об'єктів.

У Росії існувала така практика. Створення резерву попереджувальних заходів дозволяє знизити податки за двома напрямками. По-перше, відрахування в цей фонд передбачені в структурі тарифної ставки, але не більше ніж 15%, по-друге, при визначенні податку на прибуток оподатковувана база зменшується на 30% суми, що спрямовується підприємствами на природоохоронні заходи.

За законом м. Москви оподатковуваний прибуток зменшується на суми, які спрямовуються на розвиток волоконно-оптичних ланок зв'язку, поліпшення екологічного стану у місті. Крім того, у собівартість продукції включаються витрати по забезпеченню протипожежної охорони.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших розробок. Введення фонду попереджувальних заходів, з одного боку, дозволить зменшувати ймовірність настання страхової події, оскільки ці кошти страховики можуть спрямовувати на превентивні заходи (протипожежні заходи, поліпшення стану природоохоронних об'єктів). Джерелом формування такого фонду має бути прибуток попередніх періодів. Тому введення такого фонду дозволить страховикам переглянути існуючі страхові тарифи. З іншого боку, можливість зменшувати базу оподаткування на величину фактично витрачених коштів фонду попереджувальних заходів за державними програмами, що стимулюватиме страховиків створювати такі фонди та нарощувати їх розміри. Тобто кошти цього фонду повинні мати строго цільове призначення. Слід зазначити, що критерієм для оподаткування повинно бути не обмеження інтересів страховиків, не зменшення їх фінансових ресурсів, а підвищення ефективності використання цих ресурсів. Податкова система повинна, з одного боку, забезпечувати формування доходної частини бюджету, а з іншого, і це головне, стимулювати і регулювати фінансово-господарську діяльність страхових організацій.

Література

1. "Закрома" страховщиків і катастрофи. Document <http://forinsurer.com/public/05/09/30/2015>
2. Залетов А.Н., Пукала Р., Слюсаренко О.А., Цыганов А.А. Страховые рынки Восточной Европы и СНГ. Справочное пособие из серии «Библиотека страхования». Рук-ль авт. колл. А.Н. Залетов – К.: Международная агенция «BeeZone», 2004. – 624 с.
3. Официальный сайт Белорусского страхового союза. Document <http://www.biu.by>